

УДК 314.8:331.108(477)

Д. Д. Плинокоскандидат економічних наук
Запорізький національний технічний університет**АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПРИРОДНОГО ТА МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ
НА СТАН ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ**

У статті проаналізовано вплив природного та механічного руху населення на стан трудових ресурсів. Розглянуто динаміку приросту населення: по Україні загалом (кількість народжених, кількість померлих, природний приріст/скорочення населення), по регіонах країни (коефіцієнт природного приросту/скорочення населення). Вивчено динаміку шлюбів та розлучень: по Україні загалом та окремо по регіонах. Наведено та проаналізовано показники міграції в Україні (загальні підсумки, за статтю та віком, за напрямками міграції, за регіонами країни).

Ключові слова: населення, природний рух, механічний рух, трудові ресурси.

I. Вступ

На стан трудових ресурсів регіонів впливає багато чинників, насамперед, негативний вплив здійснює такий внутрішній чинник, як складна демографічна ситуація, яка містить загрозливі особливості для українського суспільства. Критичний спад народжуваності й високий рівень смертності, а також захворюваності та інвалідності людей призвели до того, що катастрофічно зменшується кількість населення.

Демографічні чинники виступають функцією соціально-економічного розвитку та мають вплив на економічне зростання як кожного окремого регіону, так і країни в цілому. Значний вплив на чисельність зайнятих в економіці та ефективність використання трудових ресурсів здійснюють показники розміщення і густота населення, а також його міграційна мобільність.

Населення – це сукупність людей, що живуть на певній території (у районі, місті, регіоні, країні) [4, с. 116]. Особливістю цієї сукупності є те, що вона безперервно зазнає змін, поновлюючись у процесі відтворення, будучи при цьому джерелом трудових ресурсів і носієм певних соціально-економічних відносин.

Чисельність населення впливає на формування контингенту трудових ресурсів, споживчий попит та обсяг виробництва товарів народного споживання, потребу у фінансових ресурсах для соціального забезпечення, структуру та потужність соціальної інфраструктури. Основною причиною збільшення або зменшення чисельності населення є його рух: природний і механічний [8, с. 240].

Значний внесок у дослідження процесів природного та механічного руху населення

зробили такі науковці, як: В. М. Василенко, О. Г. Дмитрієва, В. М. Геєць, Е. М. Лібанова, В. С. Стешенко, В. П. Піскунов та ін.

Окремі питання впливу різних чинників на стан трудових ресурсів розглядають такі науковці, як: Д. П. Богиня, М. І. Долішній, Г. І. Купалова, В. В. Онікієнко та ін. Проте, останнім часом зменшується кількість публікацій, в яких простежується сучасний вплив тих чи інших показників на стан та розвиток трудових ресурсів.

II. Постановка завдання

Предметом дослідження є показники природного та механічного руху населення і їх вплив на трудові ресурси. Об'єктом дослідження виступають трудові ресурси.

Метою статті є аналіз сучасного стану природного та механічного руху населення й виявлення їх впливу на стан трудових ресурсів.

III. Результати

Природний рух – процес, що змінює чисельність та склад населення шляхом його оновлення; механічний рух відбувається за рахунок його територіального переміщення [5, с. 66].

Природний рух – це безперервний процес оновлення населення за рахунок народження й смерті. Дослідити сучасний стан природного руху можна за допомогою таких статистичних даних: чисельність померлих, чисельність народжених, число зареєстрованих шлюбів та розлучень, а також чисельність усього населення та окремих його контингентів (дітородний контингент жінок, шлюбоздатне населення тощо) [2]. Саме тому розглянемо деякі із цих показників окремо.

По-перше, розглянуто динаміку приросту населення, для чого проаналізовано:

– приріст (скорочення) населення по Україні загалом за 2010–2014 рр. (табл. 1):

Таблиця 1

Природний приріст (скорочення) населення у 2009–2014 рр. [1, с. 63; 7]

Роки	Осіб			На 1 000 осіб населення		
	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст, скорочення (-)	Кількість народжених	Кількість померлих	Природний приріст, скорочення (-)
2010	497 689	698 235	- 200 546	10,8	15,2	- 4,4
2011	502 595	664 588	- 161 993	11,0	14,5	- 3,5
2012	520 705	663 139	- 142 434	11,4	14,5	- 3,1
2013	503 657	662 368	- 158 711	11,1	14,6	- 3,5
2014	465 893	632 667	-166 774	10,8	14,7	-3,9

З аналізу даних табл. 1 випливає, що за період з 2010 по 2014 рр. зменшилась як кількість народжених, так і кількість померлих, що позитивно вплинуло на показник природного приросту населення на 1 000 осіб (його скорочення зменшилось на 0,5). Однак, все одно спостерігається тенденція щодо превалюванням кількості померлих над кількістю народжених на 35,8%;

– приріст (скорочення) населення по регіонах країни [9, с. 70; 10, с. 55; 7]. Так, у 2014 р. приріст населення мали тільки такі регіони: Волинський, Закарпатський, Рівненський та Чернівецький, що може бути пов'язано з екологічною ситуацією в цих областях. По-

казник приросту показало також м. Київ, що пов'язано з привабливістю трудових внутрішніх емігрантів. Усі інші регіони країни показали скорочення населення. При цьому така динаміка спостерігається протягом 5 років (2010–2014 рр.).

Так специфіка співвідношення між динамікою народжуваності й смертності населення України зумовлює особливості перебігу процесу старіння населення [14, с. 253].

По-друге, розглянуто динаміку шлюбів та розлучень за такими критеріями:

– по Україні загалом за 2010–2014 рр. (рис. 1).

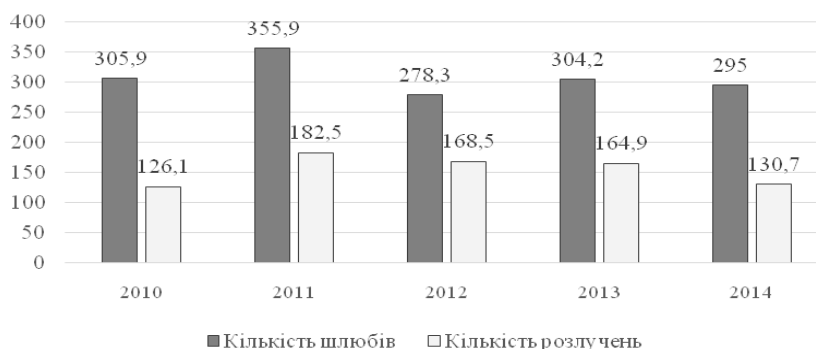

Рис. 1. Кількість шлюбів та розлучень у 2010–2014 рр., тис. од. [13, с. 325; 11 с. 8]

З аналізу даних рис. 1 випливає, що у 2014 р. порівняно з 2010 р. кількість шлюбів зменшилась на 3,5%, а кількість розлучень збільшилась на 3,6%. Однак, у 2014 р. шлюбів було зареєстровано у 2,3 рази більше, ніж розлучень. Така динаміка є позитивною, оскільки чим менше розлучень, тим менша соціальна напруженість та більша продуктивність трудових ресурсів;

– по регіонах країни [9, с. 78, 82; 10, с. 59, 61]. Так, у 2014 р. коефіцієнт шлюбності був найвищим у м. Київ та Київській області, а коефіцієнт розлучень – у Київській та Дніпропетровській областях. Найменші показники коефіцієнту шлюбу показали Сумська та Чернігівська області, а розлучень – Закарпатська, Львівська та Рівненська області.

Таким чином, статистика природного руху населення надає інформацію про динаміку народжуваності, смертності, шлюбності та розлучуваності, які свідчать про певні тен-

денції в демографічній ситуації країни. Так, в Україні спостерігається перевищення кількості померлих над кількістю народжених, що зумовлює від'ємні значення природного приросту, тобто в країні має місце депопуляція населення. Позитивною тенденцією є перевищення кількості шлюбів над кількістю розлучень більше ніж у 2 рази. Такі дані є дуже важливими для розробки соціально-демографічної політики держави та вживання заходів для подальшої стабілізації ситуації в країні.

Песимістичні прогнози природного скорочення населення змушують звернути більше уваги на другу складову зростання кількості населення – міграцію, тим більше міграційний приріст наразі відіграє роль, яка належала природному приросту.

Механічний рух – це переміщення людей через кордони регіону/країни, яке пов'язане зі зміною їх місця проживання [3, с. 229]. У результаті переміщення змінюється чисель-

ність населення на території прибуття або вибуття мігрантів та його структура.

Для того, щоб дати більш змістовне уявлення про наслідки міграції населення на

розвиток трудових ресурсів, розглянемо її з таких позицій:

- загальні підсумки міграції (рис. 2).

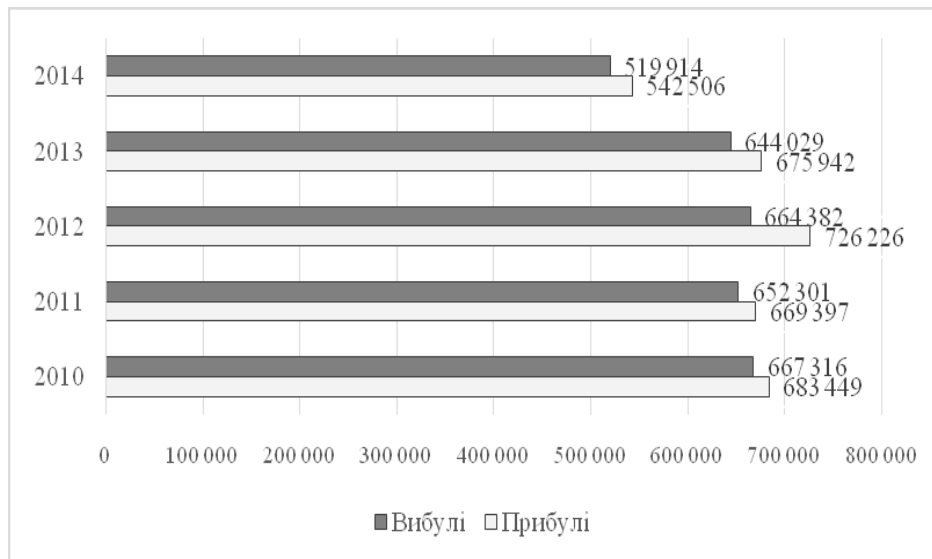

Рис. 2. Загальні підсумки міграції за 2010–2014 рр. [1, с. 264-265; 12, с. 170]

Як видно з даних рис. 2, упродовж 2010–2014 рр. спостерігається міграційне скорочення. Так, у 2014 р. порівняно з 2010 р. кількість прибулих зменшилась на 19,6%. Однак, все одно спостерігається переважання кількості прибулих над вибулими на 4,3% (у 2014 р.). Тому така тенденція у 2014 р., з одного боку, є позитивною, оскільки чисельність трудових ресурсів збільшилась, однак не показовою, оскільки детального аналізу потребує вивчення показника міграції за статтю, віком та напрямками; за регіонами країни (рис. 3):

- з аналізу даних рис. 3 видно, що у багатьох регіонах країни спостерігається міграційне скорочення населення, найбільших змін зазнали такі регіони, як: Донецька та Луганська області, що пов'язано з військовими діями на цих територіях. Однак Київська, Харківська, Чернівецька та Одеська області, а також м. Київ виводять загальний показник міграційного приросту населення на рівень 5,3 (на 1 000 населення);

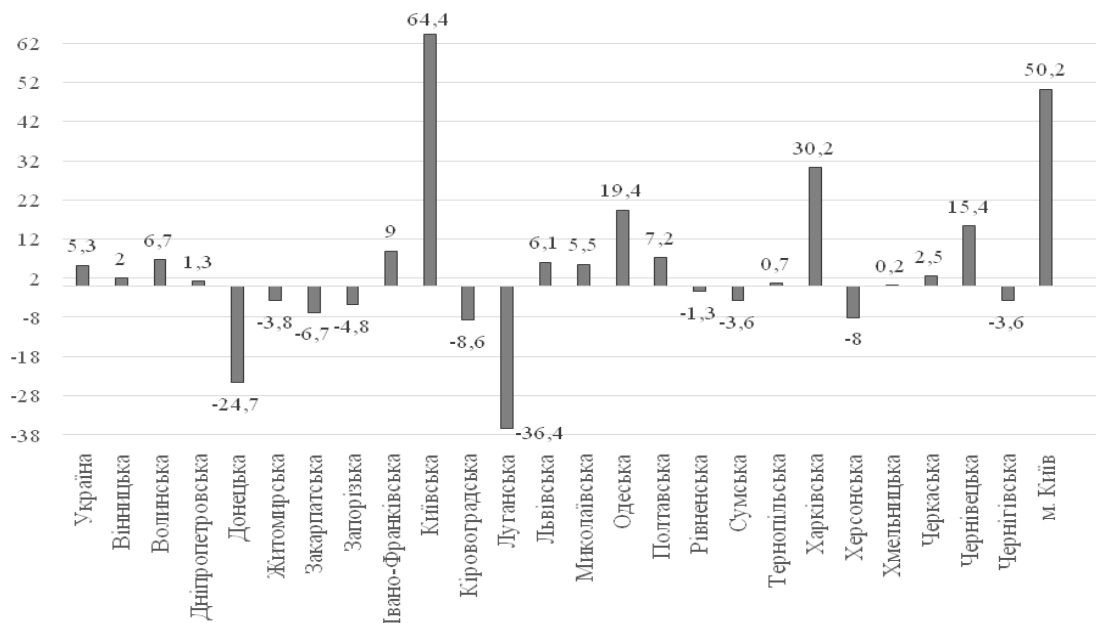

Рис. 3. Коефіцієнт міграційного приросту населення у 2014 р., на 1 000 осіб населення [6]

- за статтю та віком. Статистичні дані показують, що як серед чоловіків, так і серед жінок найбільший міграційний приріст спостерігається у віці 15–19 років, що пояснюється кількістю осіб, які приїжджають до України навчатися, що, у свою чергу, майже не впливає на розвиток трудових ресурсів нашої країни;
- за напрямками міграції. Аналізуючи статистичні дані [13, с. 325], можна простежити динаміку, яка свідчить про те, що міграція майже не впливає на стан трудових ресурсів країни, оскільки основну частину мігрантів становлять внутрішні мігранти (внутрішньорегіональна та міжрегіональна міграція) – 92% та лише 8% – зовнішні (міждержавна).

Підсумовуючи вищеперелічені тенденції щодо міграції населення, можна сказати, що переміщення населення може бути пов'язане із зміною місця проживання, можливими й сезонними виїздами на заробітки. Виявлено, що у міграції беруть участь переважно люди молодших вікових груп. У місцях їх прибуття зростає частка молоді, а відповідно, і можливості покращення демографічної ситуації (створення сім'ї, зростання народжуваності, зменшення частки населення старшого віку, а отже, і загальних коефіцієнтів смертності) та, як наслідок, покращення стану й розвитку трудових ресурсів. Протилежні ж наслідки міграції населення спостерігаються в районах вибуття мігрантів.

IV. Висновки

Природний та механічний рух населення, який зумовлений дією численних різноманітних причин, а їх взаємодія і взаємозалежність визначають кількість економічно активного населення, що є фундаментальним показником для будь-якого суспільства або держави, впливає на кількісні характеристики ресурсів для праці. Що, у свою чергу, зменшує кількість та погіршує якість трудових ресурсів.

Аналіз показників природного й механічного руху населення засвідчив, що на сьогодні в країні відбувається депопуляція населення, що, у свою чергу, негативно позначається на стані трудових ресурсів – їх кількість стрімко знижується, зменшується економічна активність населення, зростає соціальна напруга в суспільстві.

Саме тому метою подальших досліджень повинна стати розробка конкретних пропозицій щодо покращення життя мешканців регіонів країни, яке призводитимете до збільшення природного приросту населення як

фактора підвищення ефективності використання трудових ресурсів.

Список використаної літератури

1. Демографічний щорічник “Населення України за 2013 рік” / відп. за вип. Г. М. Тимошенко. – Київ, 2014. – 296 с.
2. Кіпаренко А. Є. Статистика природного руху населення України [Електронний ресурс] / А. Є. Тимошенко. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics/68604.doc.htm
3. Кулинич Р. О. Демографічна ситуація України як фактор економічної безпеки / Р. О. Кулинич // Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 6. – С. 228–236.
4. Лавриненко С. І. Сучасний стан та перспективи розвитку трудових ресурсів України / С. І. Лавриненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1. – С. 115–127.
5. Лысенко С. Н. Общая теория статистики : учеб. пособ. / С. Н. Лысенко, И. А. Дмитриева. – Изд. испр. и доп. – Москва : Вуз. учеб. : ИНФРА-М, 2014. – 218 с.
6. Міграційний рух населення у 2014 році [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Природний рух населення у 2014 році [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Статівка Н. В. Демографічна складова економічної безпеки України / Н. В. Статівка, А. А. Смаглюк // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 1 (32). – С. 239–249.
9. Статистичний збірник “Регіони України” 2012 / за ред. О. С. Осауленка. – Київ, 2012. – Ч. 1. – 310 с.
10. Статистичний збірник “Регіони України” 2014 / за ред. О. С. Осауленка. – Київ, 2014. – Ч. 1. – 299 с.
11. Статистичний збірник “Україна 2014” / відп. за вип. О. А. Вишневська. – Київ, 2015. – 28 с.
12. Статистичний збірник “Україна у цифрах 2я014” / за ред. І. М. Жук. – Київ, 2015. – 239 с.
13. Статистичний щорічник України за 2013 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – Київ, 2014. – 534 с.
14. Чепелевська Л. А. Стан демографічної ситуації в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / Л. А. Чепелевська, Ю. Б. Яценко, Н. Ю. Кондратюк, О. А. Семенюк // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – № 2/3. – С. 251–255.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2015.

Плинокос Д. Д. Анализ влияния естественного и механического движения населения на состояние трудовых ресурсов

В статье проанализировано влияние естественного и механического движения населения на состояние трудовых ресурсов. Рассмотрена динамика прироста населения: вообще по Украине (количество новорожденных, количество умерших, естественный прирост/сокращение населения), по регионам страны (коэффициент естественного прироста/сокращение населения). Изучена динамика браков и разводов: вообще по Украине и отдельно по регионам. Приведены и проанализированы показатели миграции в Украине (общие итоги, по полу и возрасту, по направлениям миграции, по регионам страны).

Ключевые слова: население, естественное движение, механическое движение, трудовые ресурсы.

Plynokos D. Analysis of the Influence of Natural and Mechanical Motion Population in the Situation with Labour Resources

The article analyzes the impact of natural and motion population in the state of labor resources. The dynamics of population growth. So, for the period from 2010 to 2014 reduced the number of births and number of deaths, which has a positive impact on the rate of natural population growth per 1000 people. However, still there is a trend of the prevalence of deaths over births at 35.8%. In regional perspective in 2014, the population growth had only the following regions: Volyn, Zakarpattia, Rivne and Chernovtsy region and Kyiv. All other regions of the country showed a decline in population.

The dynamics of marriage and divorce. In 2014 compared to 2010, the number of marriages decreased by 3.5%, while the number of divorces increased by 3.6%. However, in 2014 marriages were registered 2.3 times more than the divorce. The marriage rate was highest in Kyiv and Kyiv region, and divorce rate in Kiev and Dnepropetrovsk regions. The lowest rate of marriage showed Sumy and Chernihiv region, and divorce – Zakarpattia, Lviv and Rivne region.

We presented and analyzed indicators of migration in Ukraine. In the period from 2010 to 2014 observed reduction in migration, so in 2014 compared to 2010 the number of arrivals decreased by 19.6%. However, it noted that there is still the prevalence of the number of arrivals as retiring of 4.3% (in 2014). The statistics show that both men and women among the biggest migration increase is observed in the 15-19 age group. In addition, the main part of migrants are internal migrants - 92% and only 8% – foreign. In many regions of the country there is a reduction of population migration, the greatest changes have undergone such regions as Donetsk and Lugansk regions, due to the military operations in these areas. However, Kiev, Kharkov, Chernovtsy and Odessa regions, as well as Kyiv output overall migration growth at the level of 5.3 (per 1 000 population).

Thus, the analysis of natural and mechanical movement of the population showed that today the country going depopulation, which, in turn, negatively affects the state of labor resources – the number is rapidly declining, reduced economic activity of the population, increasing social tension.

Key words: population, natural motion, mechanical motion, labor resources